

ALOZY LEMAŃSKI
Bydgoszcz

KOMUNIKAT O DZIAŁALNOŚCI KOMISJI FILOZOFII
I SOCJOLOGII BYDGOSKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W LATACH 1975-1976¹

W omawianym okresie w działalności Komisji Filozofii i Socjologii nastąpiły zmiany w jej kierownictwie. W 1975 roku doc. dr hab. H. Bednarski w związku z wyborem na prezesa Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego złożył rezygnację z funkcji przewodniczącego Komisji Filozofii i Socjologii.

Od tej pory Komisją kieruje Prezydium w składzie:

- dr Z. Węgierski - przewodniczący,
- dr E. Fryckowski - zastępca przewodniczącego,
- mgr A. Lemański - sekretarz.

Niniejszy komunikat zawiera informacje przede wszystkim o działalności naukowej członków Komisji Filozofii i Socjologii BTN przejawiającej się w opracowywaniu i wygłaszaniu referatów naukowych na zebraniach i sympozjach oraz w publikowaniu artykułów w wydawnictwach zbiorowych Komisji, a także wydawaniu samodzielnych opracowań książkowych. Komunikat nie podaje informacji o działalności popularnonaukowej członków Komisji w różnych instytucjach i zakładach pracy.

W omawianym okresie dwóch lat Komisja Filozofii i Socjologii BTN zorganizowała lub była współorganizatorem jedenastu zebrań naukowych lub sympozjów, na których przedstawiono następujące referaty naukowe:

- 1) prof. Iwan Batiuk (Uniwersytet w Odessie - ZSRR): Filozoficzne elementy światopoglądu;
- 2) doc. dr hab. Henryk Bednarski (WSP - Bydgoszcz), dr Barbara Affeld (WSP - Bydgoszcz), mgr Kazimierz Cholewiński: Problemy środowiska szkolnego;
- 3) doc. dr hab. Henryk Bednarski (WSP - Bydgoszcz): Przemiany społecznej roli kobiet w Polsce;
- 4) dr Edmund Fryckowski (WSP - Bydgoszcz): Poglądy społeczno-moralne Jana Śniadeckiego;
- 5) mgr Ewa Grünberg (WSP - Bydgoszcz): Polityka awansowania pracowników w przedsiębiorstwach przemysłowych na przykładzie zakładu „Toral” w Toruniu;
- 6) doc. dr Janusz Meller (ATR - Bydgoszcz): Społeczno-ekonomiczne problemy rewolucji naukowo-technicznej;
- 7) prof. dr hab. Jerzy Pietucha (Uniwersytet Śląski): Problemy teorii zatrudnienia;
- 8) prof. dr hab. Kazimierz Podoski (Uniwersytet Gdański): Oświata a gospodarka w warunkach współczesnego świata;

- 9) prof. dr hab. Janusz Sztumski (Uniwersytet Śląski): Problem społeczny jako przedmiot badań socjologicznych;
- 10) prof. dr hab. Zbigniew Tyszka (Uniwersytet Adama Mickiewicza – Poznań): Metodologiczne problemy badań nad współczesną rodziną w Polsce;
- 11) dr Zbigniew Węgiński: Rola i zadania internatów jako środowiska wychowawczego.

W latach 1975–1976 Komisja przygotowała i wydała szereg prac samodzielnych swoich członków. Jedną z nich jest publikacja Konrada Sienkiewicza: *Proces reprodukcji ludności w województwie bydgoskim w latach 1946–1973*, Warszawa 1975.

Badania omówione w tej pozycji dotyczą problemu przemian zachodzących w procesie reprodukcji ludności w województwie bydgoskim w okresie powojennym, na którym zaważyły zarówno lata wojny i okupacji hitlerowskiej, jak i całokształt następujących przemian społeczno-ekonomicznych i kulturalnych w kraju.

Rozważania autora nad poszczególnymi elementami reprodukcji ludności ujawniły szereg faktów mających z tym zjawiskiem bezpośredni związek, a więc ewolucję małżeństw w latach 1946–1973 spowodowaną reprodukcją ludności w tym okresie; działanie tendencji kompensacyjnej zapewniającej duży przyrost naturalny nowych obywateli w większości na wsi; obniżenie się wieku umieralności ludności zdeterminowany poprawą warunków bytowych i innymi czynnikami oraz podniesieniem poziomu oświaty i kultury życia.

Przedstawione w książce problemy są materiałem przydatnym szczególnie w planowaniu rozwoju społeczno-ekonomicznego i kulturalnego województwa, a także wzbogacają naszą wiedzę o procesie reprodukcji ludności wyniszczonyj działaniami wojennymi i eksterminacyjnymi okupanta w tym województwie.

Henryk Bednarski w swej pracy *Społeczna rola kobiet wiejskich*, Bydgoszcz 1976, WSP Bydgoszcz omówił problematykę należącą do zagadnień o dużej doniosłości społecznej. Rozważania teoretyczne na podstawie zebranego materiału empirycznego i wyników już uprzednio przeprowadzonych badań krajowych i zagranicznych autor poprzedza omówieniem roli kobiet wiejskich w Polsce w różnych okresach historycznych. W zasadniczym materiale badawczym została omówiona: społeczna rola kobiet w rodzinie wiejskiej; role zawodowe kobiet wiejskich; rola kobiety jako kierownika gospodarstwa domowego; aktywność społeczno-polityczna kobiet wiejskich oraz czas wolny i problem uczestnictwa kobiet wiejskich w kulturze. W uwagach końcowych autor w postaci wniosków przedstawia elementy diagnozy określającej społeczną rolę kobiet w warunkach współczesnej wsi w zakresie: doboru małżeństw i społecznej roli kobiet w rodzinie, w gospodarstwie rolnym, w gospodarstwie domowym i w aktywności społeczno-politycznej.

Autor formułując wnioski, wyznacza cele działania dla polepszenia warunków bytowania kobiet wiejskich oraz postuluje prowadzenie dalszych badań w tym zakresie.

Poza wydanymi dwoma pracami samodzielnymi Komisja opublikowała kolejny numer pracy zbiorowej pt: „Prace Komisji Filozofii i Socjologii”, V, BTN, Warszawa–Poznań 1976, w którym znalazł się m. in. artykuł Henryka Bednarskiego, *Drogi kobiet wiejskich do zawodu rolnika*.

Opracowany on jest na podstawie badań ankietowych. Autor przedstawia główne

czynniki determinujące wybór zawodu rolnika przez kobiety, wskazuje drogi, które prowadzą do zdobycia tego zawodu przez kobiety, a także ich stosunek do pracy wykonywanej w gospodarstwie rolnym, i do życia na wsi. Autor krytycznie ocenia wykształcenie i kwalifikacje zawodowe kobiet – rolników i rolników w ogóle, które ściśle łączą się z przypadkowym doбором zawodowym uwarunkowanym miejscem urodzenia i związanym z nim doświadczeniem w pracy na gospodarstwie, zawierającym małżeństwem podyktowanym względami ekonomicznymi i wynikającymi ze społecznego i ekonomicznego przymusu.

Etjologię zachowań dewiacyjnych w świetle teorii frustracji omawia autor następnego artykułu – Włodzimierz Beński. We wstępie wyjaśnia on pojęcie dewiacji i te sfery, w których się ona przejawia. W dalszej części pracy omawia zachowania dewiacyjne w aspekcie teoretycznym oraz wymienia czynniki, które mogą mieć wpływ na czyny przestępcze. „Zachowania agresywne – stwierdza autor – z jednej strony powodują rozładowanie napięcia emocjonalnego mające ujemny wpływ na funkcjonowanie organizmu (...). Z drugiej dezorganizują prawidłowy przebieg różnych czynności...”.

Tomasz Bochat w artykule Przedmiot historii a fakt historyczny. Problem modelowania w poznaniu historycznym stawia sobie za cel zaproponowanie rozwiązania pewnych ważnych problemów z metodologii historii. Poza wprowadzeniem problemu zostały omówione stadia poznania historycznego, jak: opis, wyjaśnienie przyczyn, interpretacja. Autor przeprowadza również analizę pojęcia faktu historycznego, przeciwstawia fakt historyczny przedmiotowi historii, omawia problem modelowania oraz rozważa model historyczny i fakt historiograficzny.

Pojęcie „ludu” u Jana Śniadeckiego rozważa Edmund Fryckowski. Artykuł przez niego napisany ukazuje stosunek wybitnego przedstawiciela polskiego oświecenia, Jana Śniadeckiego (1756–1830) do pojęcia „lud” w różnych jego znaczeniach. Autor wykazuje, że rozkład znaczeniowy pojęcia „lud” u J. Śniadeckiego ogólnie jest taki sam, jak w ówczesnej polskiej publicystyce. J. Śniadecki używa słowa „lud” w co najmniej ośmiu znaczeniach. Charakterystyczna dla J. Śniadeckiego jest jednokierunkowość tej wieloznaczności: wszystkie znaczenia posiadają dodatni walor emocjonalny. Jeżeli o jakiejś grupie społecznej, wchodzącej w skład ludu, wypadnie mu wyrazić się ujemnie, używa terminu „pospólstwo”. Ten zdecydowanie pejoratywny odcień znaczeniowy „pospólstwa” wiąże się u J. Śniadeckiego z kontekstem, w którym występuje, z jego emocjonalnym stosunkiem filozofa Oświecenia do problematyki, w której słowo to jest uwikłane.

Henryk Goćkowski w artykule „Warunki prawidłowego wykonywania zawodu pracownika naukowego w życiu Stanisława Ossowskiego” omawia następujące zagadnienia: społeczne zainteresowanie warunkami pracy naukowej, znaczenie zainteresowania ludzi nauki warunkami wykonywania swego zawodu, charakter wypowiedzi ludzi nauki na temat wykonywania swego zawodu, zainteresowanie polskich uczonych wykonywaniem zawodu pracownika naukowego oraz poglądy S. Ossowskiego na warunki prawidłowego wykonywania zawodu pracownika naukowego. Artykuł ten jest bardzo interesujący przede wszystkim dla ludzi młodych przygotowujących się zarówno do wykonywania zawodu pracownika naukowego, jak i do pracy w zakresie organizowania i kierowania instytucjami nie tylko naukowymi.

Omówienie poglądów ideologicznych wybitnych teoretyków narodnictwa znajdzie czytelnik w artykule Józefa Pawlaka „Filozofia i polityka. Nurty ideologiczne narodnictwa rosyjskiego”. Ruch narodnictwa stanowił doniosły etap w historii rosyjskiego ruchu rewolucyjnego, a jego wybitnymi przedstawicielami byli Michał Bakutin, Piotr Ławrow, Piotr Tkaczow, Mikołaj Michałowski, a także Jerzy Plechanow, który do czasu utworzenia marksistowskiej grupy „Wyzwolenie Pracy” również należał do najwybitniejszych działaczy narodnickich.

Henryk Skibiński jest autorem pracy: *Formy propagandy Świadków Jehowy stosowane w celu pozyskiwania nowych członków organizacji*.

Poza krótkim rysem historycznym powstania związku religijnego Świadków Jehowy autor badanego zagadnienia w niniejszym artykule ogranicza temat tylko do różnych form propagandy stosowanej przez jego członków dla pozyskiwania nowych zwolenników. W artykule zostały omówione takie formy propagandy, jak: chodzenie od domu do domu, odwiedziny ponowne, domowe studium biblijne, obozy wędrowne, wykłady publiczne i inne formy „świadczania”, także z czasopismami.

Artykuł stanowi wnikliwe studium, które daje czytelnikowi wiedzę o różnych formach propagandy, które dla Świadków Jehowy jako organizacji o charakterze misyjnym (zdobywczym) w działalności jej członków mają szczególne znaczenie.

Janusz Sztumski zajął się problemem materii i świadomości: *Materia a świadomość*, czyli refleksja nad klasycznymi problemami filozofii.

We wstępnej części artykułu autor, snując rozważania nad wzajemnym stosunkiem materii i świadomości jako problemem badawczym, zwraca uwagę na rolę świadomości w procesie poznania oraz możliwości poszerzania wiedzy o przedmiotowym świecie, a także na jej stosunek do przedmiotu poznania. W następnej części artykułu autor omawia świadomość w pojęciu materializmu dialektycznego, świadomość w ogóle w porównaniu ze świadomością jednostkową oraz strukturę świadomości kolektywnej.

Przedstawione w artykule refleksje nad klasycznymi problemami filozofii pogłębiają wiedzę o rozumieniu wzajemnego stosunku materii i świadomości w rozumieniu ogólnym.

Włodzimierz Tyburski w artykule *Myśl etyczna Aleksandra Świętochowskiego* omówił publicystykę i twórczość ideologiczną oraz literacką A. Świętochowskiego. Zaprezentowane przez autora problemy to: etiologia a etyka normatywna, naturalistyczna wykładnia genezy moralności oraz zagadnienia postępu moralnego w ujęciu A. Świętochowskiego.

Zdaniem autora omawiana twórczość etyczna A. Świętochowskiego winna być ujmowana w kontekście rozwoju polskiej myśli etycznej. Jego publicystyka była dużym wkładem w walkę o etykę świecką myślicieli XIX wieku. Sam A. Świętochowski mimo, że nie przyznawał się do materializmu, w badaniach zjawisk moralności stosował metodologię materialistyczną.

PRZYPISY

¹ Działalność Komisji Filozofii i Socjologii Bydgoskiego Towarzystwa Naukowego w latach 1969–1974 została przedstawiona w *Zeszycie 1 Studiów z Nauk Społecznych WSP*, Bydgoszcz 1976, s. 144–149.